

АВТОРСКА СПРАВКА

1. За приноси на представения труд: *Тракийският град. Градоустройство. Укрепителна система. Архитектура. Сборяново, т. III, ч. 1.* (глави: Въведение, I. 2, I. 3. I. 4; II. 1, II. 2, II. 4, II. 7, II. 8; Заключителни бележки) в конкурс за професор по Археология/Тракийска археология

В труда са публикувани за пръв път цялостните резултати от археологическите проучвания на тракийският град в Историко-археологически резерват „Сборяново”, край Исперих, вероятната столица на гетската държава Хелис от Ранноелинистическата епоха, извършени под ръководството на автора от 1990 до 2012 година.

Фокусът е поставен върху градоустройството, укрепителната система и архитектурата, но за тяхното изясняване са използвани данните от подемния материал – амфори и амфорни печати, монети, импортна керамика, инструменти, елементи на въоръжението и други изделия, които прецизират хронологията и културната характеристика на отделните комплекси в града.

В първата част на труда са представени укрепителната система и основните елементи на града, погледнати от този ъгъл. Представени са отделните компоненти на крепостни стени, порти, кули, потерни и пр. Дискутирани са и интерпретирани конструктивните и технологичните им характеристики, в частност и като цяло, в контекста на развитието на военната архитектура и полиоркетиката в Къснокласическата и Ранноелинистическата епоха в Тракия, на Балканите и в Средиземноморието. Предложена е хронология на етапите в развитието на сложната укрепителна система на града, в контекста на общите процеси в Тракия и елинистическия свят.

Във втората част на труда се представени, анализирани и интерпретирани жилищни, стопански и ритуални комплекси, проучени в различни части на града. На фона на познатото за Тракия и елинистическия свят, са открити традиционните белези и новото за Тракия в жилищната архитектура и бита, данните за стопанския живот и ритуалната дейност в личен (семеен) и обществен план, което изпъква с резултатите от тези проучвания. Потърсени са сходствата и различията в жилищните и стопанските комплекси в и извън укрепеното ядро на града (цитаделата). В това отношение изпъкват „Кварталът на занаятчиите” в централната част на града, ритуалният комплекс в сектор 168, с изненадващите паралели в егейския свят и типа ритуална практика, без ясни паралели досега в Тракия, и голям жилищен комплекс върху южните склонове на платото. Изявени са хронологическите характеристики и стратиграфията на комплексите, на базата на откритите материали – амфорни печати, импортна фирнисова и друга керамика, монети и някои метални артефакти със специфични белези.

В заключителната глава е представен опит за обобщаване и осмисляне на сложната структура на града, заедно с информацията от проучването на некрополите му, и неговата интерпретация като политически, икономически и културен център, в контекста на селищния модел в Североизточна Тракия и политическата обстановка в района, като фактор за възникването и развитието на подобни феномени.

Обосновано е разглеждането на компонентите на града в двете основни части на труда, съгласно предложената сложна градоустройствена схема (без аналог засега в Тракия) –

- голямо, мощно укрепено ядро (*цитадела*) върху плато със стръмни склонове, заобиколено от река;
- укрепен резиденциален квартал (*базилейя?*) непосредствено на югозапад от цитаделата (и свързан с нея?);
- жилищни и стопански квартали и структури (*подградия*) по удобните за това тераси по южните и северните склонове на платото, и
- *Долен град*, в долината на северозапад от платото, където са изследвани или доловени в някаква степен каптаж на най-мощния в района карстов извор с резервор-чешма, осигуряващ вода за многохилядното на селение, малко светилище свързано с изворите, жилищни квартали,

вероятно свързани с пристан за транспортни съдове, функциониращ в малко езеро на реката (Дипсиз гьол). Долният град е бил свързан с кварталите на платото и цитаделата с път, изсечен в сверозападния склон на платото и защитаван от укрепителни съоръжения (едно от тях разкрито частично в североизточния му край).

Предложени се конкретни критерии за очертаване на демографските и социалните характеристики на населението на гетската столица – многохиляден град, съперничещ по икономически и военен потенциал с големите елинските полиси от Черноморието. Потвърдена е аргументираната от П. Делев и автора идентификация на града в Сборяново с *Хелис*, столицата на гетския владетел Дромихайт.

Въвеждането на масива от информация за гетския град и интерпретацията му в общия контекст на Тракия и елинистическия свят, ще допринесе за нови търсения и нагласи в изследването и интерпретацията на селищните форми, както за Североизточна, така и за Тракия като цяло.

2. За участие в конкурса са подбрани 30 публикации, очертаващи полето на научните ми интереси и занимания в годините след хабилитирането ми през 1993 г. Сред тях се открояват няколко основни теми. В някои от публикациите са застъпени тематичните проблеми от по-вече от една от условно очертаните групи:

• Селищен модел и урбанизъм в Тракия (№ 2-3, 6, 15, 18-19, 30).

Четири от публикациите, *Гетската столица при Сборяново -проучвания, резултати, исторически прокции*. - История, 5-6, 1996, 84-92 (част I); *Гетската столица при Сборяново - проучвания, резултати, исторически проекции*. - История, 1-2, 1997, 72-84 (част II); *Гетската столица в ИАР „Сборяново” – нови резултати*. – В: Траките и околният свят. Научна конференция, Шумен 2004 г., МИФ 9, София, 2005, 203-227; *Гетската столица в Сборяново. 20 години проучвания*. София, 2006. (билингва бълг-англ.(съавт. Ж. Михайлова, К. Ников, М. Николаева, Д. Стоянова) са етапи от въвеждането на основните резултати от проучването на гетската столица в Сборяново и осмислянето на информацията за града на фона на познатото за Тракия.

В студията *Spatial pattern and economic development of NE Thrace 7th - 2th century B.C.* - In: Domaradzka, L., J. Bouzek, J. Rostropovich (eds.) *Pistiros and Thasos. Structures commerciales dans la péninsule Balkanique aux VII-II siècles av. J.-C.* Actes du Symposium, Septemvri 1998, Opole 2000, 55-87, са направени наблюдения върху селищния модел и икономическата структура в Североизточна Тракия от архаичната до елинистическата епоха и спецификите в развитието им в разграничените условни подпериоди, като е потърсен акцент върху критериите за дефиниране на селищните центрове и пътната мрежа като основни белези на селищния модел.

В статията *Кабиле, Севтополис и Хелис – три варианта на урбанизма в ранно елинистическа Тракия*. - В: „Поселищен живот в Тракия”, IV международен симпозиум Ямбол - Кабиле , 9-11 ноември 2005 г. Ямбол, 2006, 79 – 96, са потърсени спецификите в създаването, структурата и функциите на гетската столица (Хелис?), Севтополис и Кабиле. За целта са привлечени нови факти, неизползвани паралели от съседни страни, предложена е критическа преоценка на някои от досегашните тѐзи за Севтополис и Кабиле.

Статията „*Новооткритата гробница при с. Гагово, Поповско, в контекста на политическото и културно развитие на Североизточна Тракия през IV-III в. пр. Хр.* – В: VI Национална конференция „Попово – минало и бъдеще”, Попово 19-20 октомври 2009 г., Ч. I, 2012, 135-164.” е публикация и интерпретация на резултатите от теренни проучвания в района на интересната гробница при Гагово, Поповско, предприети целенасочено в района на Зараевските височини, за да се потърси селищният център, с който е свързана гробницата. Обходите изяха селищна агломерация, с централно укрепно селище с голяма

площ и по-малки укрепени селища и некрополи в периферията на агломерацията. Теренните данни и информацията от „случайни“ находки от некрополите, останали постъпили в частни колекции и музея в Попово, сочат възникването и стабилното икономическо развитие на този нов за науката политически и икономически център на Североизточна Тракия още от първата половина на V в. пр. Хр.

• Изделия на торевтиката в Тракия (№ 5, 8, 12, 16, 20, 24-26, 29, 31).

Съкровището от Борово в археологически и исторически контекст. – В: Първи академични четения в памет на акад. Г. Кацаров (Seminarium Thracicum 3) С., 1998, 65-90, е цялостен критичен анализ на написаното за тази изключителна група изделия на торевтиката. Чрез интерпретацията на технологичните, стиловите и иконографските особености на съдовете и съпоставката с познатото от античния свят за формите, е предложена нова културна и хронологична атрибуция на трите ритона и каната-ритон. “Разлатият” съд е дефиниран функционално като кратер, чийто технологични и стилови белези говорят ясно за локално производство.

Notes on the Toreutic Workshops: Production in Northeastern Thrace 4th-3rd Centuries BC. - In: *Civilisation grecque et cultures antiques périphériques. Hommage à Petre Alexandrescu*, Bucarest, 2000, 88-93. Направен е нов прочит на група забележителни находки, свързани с прояви на местни майстори-торевти в Североизточна Тракия – матрицата от Гърчиново, сребърните апликации от Горско Абланово, Кубрат и сребърният началник от Свещари. В контекста на данните за производство на торевтични изделия в гетския град (Хелис?) в Сборяново са предложени идеи за наличие на стационарни ателиета в града и други селищни центрове от района.

Статията *Панагюрското съкровище - изобразителна програма и принадлежност.* - В: Доклади от Втори международен симпозиум “Панагюрското съкровище и тракийската култура”, Панагюрище 8-9 декември 1999, София, 2004, 11-30 е критичен анализ на публикациите за съкровището и синтез с оглед да се изведе актуално мнение по отношение на технологията на изработване на съдовете, функцията им, поотделно и като цяло, съдържанието на изображенията върху отделните съдове и като цяло, времето, майсторите и мястото на производство и принадлежността на сервиза. Един от основните изводи е, че сервизът (от който липсват съдове) е произведен в ранноелинистическата епоха, в духа на пропагандата на Александър, най-вероятно свързано с един от наследниците му - Лизимах.

Статиите *The Balkan Group of White Lotus Jugs (or the so-called Derveni type jugs): some notes on the origin and distribution.* - In: Stoyanov, T., M. Tonkova, H. Preshlenov, H. Popov (eds.) *Heros Hephaistos. Studies in honor of Liubae Ognenova-Marinova, (Faber) Veliko Tarnovo*, 2005, 235-245 и *Сребърната кана от Хаун с украса "бял лотос" (Nelumbo nucifera) в локален контекст.* – В: „Изкуство & Идеология“, Сборник посветен на 70-годишнината на проф. Иван Маразов. София 2012, 831-842, са отражение на трайния ми интерес към проблематиката на Рогозенското съкровище (срв. № 26 от общия списък на публикациите), от една страна, и от друга, на отражението, в него и други изделия на торевтиката от Тракия, на сложния, многопластов процес на възприемане от тракийската аристокрация на типове (и форми) банкетни съдове от ахеменидската и елинската култура и постепенното им усвояване и интерпретиране от местните торевти. Увеличаващата се група на кани с моделиран върху тялото цвят на бял (египетски) лотос е една от групите съдове, изявяващи най-ясно този процес, протекъл от първата половина на IV до първата третина на III в. пр. Хр. и развиващ се пространствено, от най-южните части на Тракия към вътрешността и до северозапада, където при Рогозен е депонирана най-голямата група от този тип.

В статията *Late Classical and Early Hellenistic pottery imitations of metal tableware from Thrace.* – In: *Thrace in the Greco-Roman World. Proceedings of the 10th International Congress of Thracology*. Komotini-Alexandroupolis 18-23 October 2005. Athens, 2007, 561-574 е изявена

взаимовръзката между метални и керамични форми на съдове за консумация на вино, възприети в Тракия. Това е друго проявление на посочения по-горе процес на възприемане, адаптация и интерпретация на външни феномени в местна среда.

Статиите *Ритонът от Прага*. – В: Сборник в памет на проф. В. Велков. Faber, Велико Търново, 2009, 118-123; *Огледалото от с. Чукарка, Айтоско*. В: - Югоизточна България през II-I хилядолетие пр. Хр. ”Зограф”, Варна, 2010, 181-187 и *Пегасът от Вазово* – В: Stephanos Archeologikos in honorem Professoris Stephcae Angelova, SAUS, Suppl. V, София, 2010, 137-153, са посветени на нов анализ и интерпретация от съвременна гледна точка на известни представителни паметници на торевтиката от Тракия.

Публикацията *Sinope as a trade and cultural agent in Thrace of Classical and Early Hellenistic Times*. – In: Sinope. The Results of fifteen Years of Research. International Symposium, Sinop 7-9 May 2009, 404-428, 2011, 557-558 е пример за преплитането на два или по-вече тематични кръга в едно изследване. Потърсени са корените на културните и икономически контакти на най-значимата елинска апойкия по южния Понт Синопе с Тракия (основно Североизточна). Освен ясно доловения импорт на зехтин (в характерните за полиса амфори) в този регион, чрез анализа на забележителни паметници на торевтиката като ритона с протоме на бик от Борово и кана № 158 и гобелето от Рогозен, са потърсени проявленията на ролята на Синопе като значим културен медиатор между Тракия, Анатолия и ахеменидски Иран.

• Културни и икономически контакти на Тракия (№ 7, 9, 13, 29).

В статията *Контакти на Североизточна Тракия с Анатолия, Кавказ и Близкия изток преди гръцката колонизация*. - В: Материали от конференция в памет на проф. И. Гълъбов, Бургас 1998, Известия на Бургаския музей, III, 2000, 50-61, са изследвани група специфични железни сечива и оръжия, които в контекста на развитието на тия форми в Анатолия и Леванта дават възможност да се постулират преки контакти на Североизточна Тракия с тези райони през Ранножелязната епоха. Така добиваме информация за един пренбрегван досега пряк път на възприемане на културата на желязото от първичните огнища на развитието ѝ.

On the cultural developments of Early Hellenistic Thrace in the light of the excavations at the Getic capital in Sboryanovo reservation, near Ispereh (NE Bulgaria). - In: Nikolova, L. (ed.) Early Symbol Systems in Prehistory, BAR intern. ser. 1139, 2003, 563-571. Срв. коментарите за 19 и 20.

Още за ранните контакти на Вътрешна Тракия с Егеида. – В: Академични четения в чест на 110 години от рождението на проф. Янко Тодоров, Годишник на Департамент “Средиземноморски и източни изследвания”, НБУ, т. 2, 2004, 167-174. Анализирани са артефакти от Южна Тракия с ясни паралели в Егеида и Анатолия, чийто контекст на откриване подсказва появата им вследствие на културен обмен или местното им производство, обусловено от контакти с посочения регион.

За № 29 “Sinope as ...” срв. коментара по-горе.

• Монументални гробници и погребална практика в Тракия (№ 4, 14, 23, 27).

Who was buried in the Caryatids' Tomb at Sveshtary. - Tracia, XII, Studia in honorem Christo M. Danov, 1998, 103-107. Анализът и интерпретацията на основни белези на гробницата с кариатидите, съчетани с резултатите от антропологическите изследвания, в контекста на идеята за идентифицирането на града в ИАР Сборяново с Хелис, води до защитимата хипотеза, че тук може би са погребани Дромихайт и неговата съпруга - дъщеря на Лизимах.

The Mal-tepe Complex at Mezek. - In: The Culture of Thracians and their neighbours. Proceedings of the International Symposium in memory of M. Domaradzki, Kazanlak 1999, Oxford, BAR Archaeopress, International Series. 2005, 123-128 и *The Mal Tepe Tomb at Mezek*

and the problem of the Celtic kingdom in South-Eastern Thrace. – In: In Search of Celtic Tylis in Thrace (III C BC). Proceedings of the interdisciplinary colloquium arranged by the National Institute of Archaeology with Museum (NIAM), Bulgarian Academy of Sciences, and the Welsh Department, Aberystwyth University, 8 May 2010, Sofia, NOUS, Sofia, 2010, 115-120 са два етапа от анализа и интерпретацията на един от най-представителните паметници на гробничната архитектура в Тракия – гробницата в Мал тепе при Мезек. В първия са дискутирани хронологията и етапите от развитието на комплекса и възможния исторически персонаж (Адей), с който е свързано оформянето му като хероон (срв. № 121 от общия списък на публикациите). Във второто изследване, на базата на първото, е представена позицията на автора по въпроса за интерпретацията на частите от келтска колесница, открити в дромоса на гробницата – като военен трофей на погребания, след разгрома на келтите при Лизимахия през 277 г.

За изобразителната програма на гробницата от Александрово. – Археология 2008, 1-4, 57-67. На базата на критичен анализ на публикуваните данни за гробницата, е предложена дата в началните десетилетия на III в пр. Хр. и пренареждане на йерархията на двата фриза в гробната камера – по-значим (и като мащаб) е долният, представящ банкет. Дискутирани са и идентификациите на представените фигури и артефакти (банкетни съдове) от гледна точка на иконографията и функцията им.

• Въоръжение и военно дело в Тракия (№ 11, 17, 21, 22).

On the spurs' development in Thrace, Macedonia and Illyria during the Early Hellenistic times. – In: ПЪТЯТ. Сборник научни статии, посветени на живота и творчеството на д-р Георги Китов, Sofia 2003, 198-203 и *Бележки за въоръжението и снаряжението представени в люнета на царската гробница при Свещари.* - В: „Погребални практики и ритуали”. Есенни четения Сборяново 2007, „Славена”, Варна, 59-77, са публикации на находки и иконографски изображения на елементи на ездитното снаряжение от Сборяново, поставени в контекста на известното за появата и развитието на шпорите, седлото и стремената в Тракия и съседните региони.

Chalkidian-type Helmet from Gilyamo Shivachevo, Sliven district. – SAUS, Suppl. 4. Stephanos Archaeologicos in honorem Professoris Ludmili Getov. Sofia, 2005, 646-654. Успоредно с публикуването и интерпретацията на шлем от музея в Сливен, е направен преглед на шлемовете „халкидски тип” с подвижни набузници и анализ на контекста, в който те се откриват в Тракия и Черноморието (срв. № 75 от общия списък на публикациите).

За обсадната и отбранителна техника в Ранноелинистическа Тракия. - В: „Проблеми и изследвания на тракийската култура”, III, Казанлък 31.08-1.09.2007, „Ирита”, Казанлък, 2008, 46-63. Това е първата публикация в България, в която се публикуват конкретни данни за стрелометни и каменометни машини от Тракия, дискутирани в контекста на известното за класическия и елинистическия свят.

• Керамична епиграфика (№ 10, 28).

The Parmeniskos Amphora Group - New Data and Reflections on the Production Centres and Chronology. - Archaeologia Bulgarica, VII, 2003, 1, 35-43; *New evidence of amphorae production in Early Hellenistic Mesambria Pontica.* - Second Round Table “Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Bulgaria September 26 to October 01, 2007. Sofia, 2011, 191-201. Два етапа от систематизирането на данните за производство на подпечатвана амфорна тара в Месамбрия Понтика за износ на вина в Тракия и Северното Черноморие през ранноелинистическата епоха (срв. № 59, 92, 126 от общия списък на публикациите).

07.11.2013

Доц. д-р Тотко Стоянов

